
 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY IX

MARÇ

N.º 50

EXCURSIÓ A LA POBLA DE SEGUR
Y SA COMARCA

Entre les diferents valls a que donen lloch les estribacions del Pireneu és la comarca de la Pobla una de les més pintoresques y atractives pera l'excursionista. Ses belleses naturals, los venerables monuments que encara conserva, sos records històrichs y poètiques tradicions, són poderosos motius que m'empenyen a estudiarla y despertar l'afició dels excursionistes envers aquella apartada encontrada. Desitjós de visitarla després d'alguns anys d'estarne allunyat, sortia ab lo tren de Lleida a darrers del passat Agost, arribant a les set de la tarda a Tàrraga, aont estava ja disposada la diligencia que al cap de tretze hores m'havia de deixar al punt aon me dirigia. L'incomoditat del viatge és molta, degut al nombre de passatgers y a les poques consideracions de que són objecte per part de les companyies de transports: además dels sis que anavem a davantera y dèu a l'interior, encabiren altres tants a la *backa*, arreglantnos de la millor manera que sapiguerem pera poder mitjanament descansar durant la nit que ja teniem a sobre. Eren prop de les vuit quan arrencavem, y tot seguit quedàrem envolcallats en un veritable núvol de pols, que'ns tapava'ls esperits. La vesprada era hermosa: ni una petita broma's veyà en l'espai que pogués interrompre per

un moment l'argentina claror de la lluna, que iluminava aquelles immenses planuries com si estessim en ple dia. A les deu passavem per Agramunt, y a les dugues hores, havent atravesat lo canal d'Urgell, nos trobavem a Artesa de Segre. Com que anava ab lo correu, no hi estiguerem més que'l temps precís pera'l cambi de carruatge. Aixís és que a mitja nit ja caminavem altra volta. Passem lo grandíós pont que s'extèn sobre'l Segre, y un xich després dels rònechs pobles de Vall-llebrera y Montargull començavem la pujada del renomnat bosch de Comiols. Les cavalleries marxen a pas natural, serpentejant la serra, y ab l'acompassat sò dels cascabells conviden a fer alguna bacaina; més d'una vegada imiten ells mateixos als avorrits passatgers, fins que'l fuet del majoral los hi treu la sòn de les orelles. Descancem un moment a Folqué, y a punta de dia havíem guanyat lo cim de la montanya. Als nostres peus vèyem lo Forat del Montsech y la ben conreuada Conca de Tremp, per la que devallàrem corrent com un llamp. A les vuit arribem a Tremp, y una hora y mitja després, passant per Salàs, entravem a la Pobla.

Per tot arreu aon se vagi s'ha de veure l'interès que'ls governs de Madrid se prenen pels seus administrats. Fa una pila d'anys que està acabada la carretera y encara no s'han cuidat de construir el pont del Flamisell, ab tantes molesties com ocasiona al comerç del país la seva falta. Això sí: no hi han eleccions que no hi pugin los enginyers: comencen a plantar banderoles, prenen midas, y si anirà per aquí, si serà millor per l'altra banda, passen així algun temps, fins que torna a quedar tot en pau y tranquil·litat. Ab aquest estat de coses lo municipi no hi pertres, perquè ab l'excusa de l'interinitat, que poch a poch se va convertint en definitiva, obté bon rendiment d'uns ponts de fusta que no's cuida d'arreglar, y que pel seu estat ruinós no consent lo trànzit de carruatges. Lo viatger se veu obligat a pendre una soleyada, y al cap-d'avall no falta qui li allargui la mà demanantli *sis cèntims* del pasatge.

Los ponts són pera l'Ajuntament una bona font d'in-

gressos. A més d'aquest, se'n cobren dos més: lo del Noguera y un altre sobre'l mateix Flamisell, en lo camí de la montanya; y per l'únich punt que no's passava cap riu, fins ara, com veurem més endavant, ha cobrat una casa particular lo *pas* de l'estret de Collegats; de manera que era una de les poques poblacions de Catalunya, potser l'única, que no s'hi podia entrar sense afluixar la mosca.

Pobla de Segor: Vista general

Passada la palanca, a ran de la muralla, pujem pel carrer de la Font, y als pochos minuts arribem a la plaça, que és lo lloch més deliciós y alegre de la vila. Un se troba agradablement sorprès davant del paisatge que s'extén a sos peus, cobert d'una exuberant vegetació que enamora, escorrentse en mig d'aquella verdor, com cinta d'argent entre esmeragda, lo Flamisell y Noguera Pallaresa, que allí prop s'ajuntèn.

La Pobla de Segur s'aixeca a 525 metres sobre'l nivell del mar, de cara a mig-dia, a l'extrem del pla que forma'l centre de la comarca y al peu de la montanya de Sant

Pobla de Segur : Carrer Major

Aventí, que la guarda dels vents del nord. Té un clima molt sà, y si bé pica'l sol durant lo dia, al cayent de la tarda baixa per la canal del riu un airet que retorna. A les fondes s'està ab bastanta comoditat. Molts dels que van a Caldes de Bohí passen per aquesta vila, perquè hi ha'l

camí més atractiu y poblat que per l'altre costat del Ribagorça, que si té l'aventatge d'estalviar-se tres o quatre hores, porta l'inconvenient de caminar per un continuat desert.

Situada a la confluència del Pallaresa y Flamisell, per quines riberes se comuniquen la montanya y la vall d'Aràn

Pobla de Segur: Pont sobre'l Noguera Pallaresa

ab la Conca, ve a esser lo cor de tot lo Pallars, y á sos mercats hi acuden los pobles més distants d'aquelles apartades regions. Ab tot y trobarse en un dels extrems de Catalunya, no és pas d'aquelles típiques viles montanyanes que com un sagrat tresor encara serven les patriarcals costums de nostres avis: res d'això. Degut a la continua relació que manté ab Barcelona, per rahó de son comerç, extès per tota la part alta de la provincia, porta'l segell de la

vida moderna. És lo nus entre lo vell y lo nou, y de desde setze anys an aquesta part, que s'obrí la carretera, ha cambiat per complet sa fesomia. L'interior de la població's veu ben urbanisat, sobre'l Noguera hi ha extès un magnífich pont penjant, té edifici propri pera estació de correus y telégrafs, s'han fet les obres preliminars pera la conducció d'aigües, haventse construit ja dos grans dipòsits, y lo dia 6 d'aquest mes, segons vaig llegir en los diaris d'aquesta localitat, va inaugurar-se l'iluminació elèctrica, quins treballs començaren mentres jo m'hi trobava. Té alguna petita industria de filats, licors, y en especial de xecolata, que n'hi han tres fàbriques ab motor hidràulich. El dia que sigués un fet la construcció del ferro-carril Noguera Pallaresa no dupto que obtindria gran desenrotllament, perquè podrien aprofitarse molts salts d'aigua que avuy miserablement se perden. No diré més que una de les segles que's desvien del Flamisell, de desde la peixera (1) fins que torna altra vegada al riu, alcança un desnivell de més de 100 metres. És aquest impetuós en ses avingudes, y tot sovint cambia d'areny, causant perjudicis de consideració a les terres situades a ses riberes; en cambi, fertilisa tot lo terme y'l converteix en un fruiteral immens, quins productes no poden exportar

(1) Hi han alguns noms en aquesta regió que's diferencien dels que ordinariament usem. Com a mostra dech esmentar los següents: *segla*, acequia; *peixera*, resclosa; *retjo*, gruixent; *totxo*, bastó groixut o garrot; *gitar*, llençar; *acassar*, empaitar; *xinar*, estirar los cabells; *quera*, arna; *querat*, arnat; *llampich*, llampech; *estels*, estrelles; *bruixó* o *bruixonada*, calamarçada; *sangardall*, llangardaix; *sangardilla*, sargantana; *voliana*, papallona; *voliach*, borinot; *xut*, muçol; *morissech*, rata pinyada; *àliga*, àguila; *gay*, gaig; *xet*, xay; *serpent*, drach; *furó*, fura; *galàpat*, garipau; *fer*, feréstech; *borda*, una masia; *timonets*, farigola; *rullol*, pinyol; *quequerequech*, flor de rosella; *semal*, portadora; *trivana*, barrina; *selló*, canti; *tany*, grop; *lleute*, llevat; *tafetans*, encenalls; *baliner*, guarda terme; *buigons*, buichs o formigons; *anguet*, aquest; *fuyre*, fugir; *batell*, bateig; *atenyar*, acostar, aproximar.

La *ig* final de paraula's converteix en *y*: així, en lloch de dir *puig*, *raig*, *faig*, diuen *puy*, *ray*, *fay*, etc.

per la falta de vies de comunicació. Bé prou que ho diu la follia :

Adéu, vila de la Pobla,
voltada de presseguers.
Si les noyes són hermoses.
la teva horta encar ho és més.

Moltes de ses cases ostenten en sos portals antics y corcats escuts nobiliaris. Entre elles dech esmentar la que en altre temps fou residència de l'abat de Gerri, Orteu, d'aspecte senyorial per ses proporcions; Berenguer, ab capella pública, que ha servit de parroquia quan en temps revoltosos s'ha desamparat l'iglesia principal; y, per fi, la de Puigcerver, ab la que ve enllaçada la fundació de la vila. Segons una piadosa tradició, en lo lloch aont actualment se troba la Pobla antigament s'hi aixecava la solitaria casa dels nobles Llorenç y Torres, anomenada *mas de Segur*, a tres quats de Sant Miquel del Puy. Un dels pastors que tenien a son servey observà que quan deslligava'ls bous del jou se'n anaven a pasturar sempre en una mateixa direcció, envers lo Noguera, y tornaven puntualment a l'hora del treball. Un dia va seguirlos, y ab gran sorpresa vegé que, endinzantse en unes garbereres, se postraven davant d'una imatge de la Verge asseguda sobre una roca. Tot seguit va córrer la veu per la comarca, organisantse una professó pera portar a l'iglesia de Sant Miquel tant singular troballa; més havent descansat breus moments los que la duyan, abans d'arribar al mas, quan prosseguiren son camí notaren un pes extraordinari, per lo que entengueren que seria voluntat de Déu que fos allí mateix venerada, aon l'hi edificaren capella, essent tanta la devoció que inspirà que prompte fou trasladada en ella la parroquial, junt ab l'habitació de sos moradors. Volent perpetuar la familia de Puigcerver la memoria dels seus passats, en vida dels que això va tenir lloch, en l'escut del portal, format per tres torres y tres graelles, hi gravaren los noms de Llorenç y Torres, y fins ara hi havien tingut a sa casa una capella ab un an-

tich quadro de la Mare de Déu de Ribera, baix quin nom se venera aquella imatge.

La capella y l'iglesia a que's refereix la tradició, aixamplada després per les noves necessitats del culte, podem contemplarla en runes, a l'extrem de l'arrabal de baix, junt al fossar vell, y per lo que'n queda's veu que era romànica. Serví de parroquia fins al sigle passat, en que's construí la que avuy existeix, y en ella sabem que hi tenien sepultura de desde temps immemorial les families del baró de Claret, Orteu, Serra, Berenguer, Jordana y la Comunitat.

Al voltant del mas hi anaren edificant cases, de tal manera que al sigle XIV trobem coexistents los dos pobles. Aixís se desprèn del cens de Catalunya ordenat en les Corts de Cervera de l'any 1359 pel rey en Pere III, en lo que apareix entre'ls pobles de la sotsvegueria de Pallars, pertanyents al vescomte de Vilamur, *Puy de Sagú*, ab VI fochs, y *Pobla de Sagú*, ab XII fochs; lo que'ns demostra que en dita època la major part del poble de Sant Miquel se n'havia baixat al lloch aon se trobava'l mas de Segur y s'hi venerava l'imatge descoberta, fundantse un nou poble que va pendre'l nom d'aquell, resultant la Pobla de Segur.

És probable que allí mateix hi hagués existit un núcleum de població més o menys important, desaparegut després, per causes avuy desconegudes. Lo cert és que s'hi han trobat algunes ossamentes que per sa grandaria causaren l'admiració de tothom.

En les donacions que en 1109 feren a la Colegiata de Tremp los comtes de Pallars Pere y Arnald, fills de Ramon y Valencia, hi figura l'iglesia de Sant Fèlix dels termes de Segur y Toralla. No sé aont era aquesta iglesia, perquè avuy dia no se'n té cap record; més hem de creure que'l terme de Segur, a que's refereix lo susdit document, no podia esser lo de la Pobla ni del mas de Segur, sinó'l de Sant Miquel, perquè precisament estava situat enfront de Toralla. De l'antich poble no'n queden més que tarterots de pedres y les parets y àbside de l'iglesia, que era ro-

mànica y conserva una arcada ojival, procedent d'alguna posterior modificació. Damunt de la senzilla porta de mig punt, y a sota de l'espadanya que coronava la fatxada, la paret se veu buidada, formant una creu grega, com se troba en altres temples del mateix estil. Més avall hi ha una capella, que és lo únich que n'ha quedat com a memòria, aon s'hi celebra un aplech lo dia 8 de Maig (aparició de Sant Miquel arcàngel). Se beneheix lo terme, s'hi fan grans esmorzades y's dóna un pa de lliura, bastant moreno per cert, a cada hú dels concurrents a la festa.

La nova població va adquirir tal importància, degut principalment a sa situació, que al sigle XVII veyem que figura ja entre les primeres de la conca pallaresa, a quina època podem atribuir les monedes descobertes anys endarrera en la Colegiata de Graus, per haver sigut moltes les poblacions que n'encunyaren ab motiu de la guerra *dels Segadors*, y de les que extensament se n'ha ocupat nostre consoci Sr. Carreras y Candi. Ofereixen la particularitat, aquestes monedes, d'esser de llautó y estar encunyades per una sola cara; porten una planta ab tres flors y a l'entorn aquesta inscripció: ✠ *Pobla de Segur*.

És inútil cercar datos en los arxius de la vila, perquè a causa de les guerres han desaparegut tots los documents que'ns podien donar llum pera historiarla. Lo que segueix, que obra en l'arxiu parroquial, ho confirma, y ens demostra, además, la trista situació en que's trobaven tots los pobles de Catalunya sots la mà de ferro de Felip V després de vençuda Barcelona (1).

L'antiga iglesia ja no bastava pera l'augment de població, de manera que al darrer terç del sigle passat se'n construí una altra molt més espayosa; a cada costat de la nau

(1) Aquest document, que porta la data de 29 de Janer de 1772, és una relació jurada davant de notari, en la qual se fa constar les causes de la desaparició dels documents de la parroquia y'ls motius d'haver sigut abandonada aquella iglesia pel pàrroco y residents, havent sigut convertida en magatzem de grans pera satisfer les necessitats de la guerra.

central s'obre un ample corredor fins al creuer, coronat per elevada cúpola. Un dels altars laterals, costejat per la família Orteu, és un notable exemplar de l'art barroch, ab la particularitat de que és erigit a l'Immaculada Concepció

Pobla de Segur: Iglesia

de la Verge, y, contra la costum, l'imatge de Maria està representada ab lo Fillet als braços. Lo campanar és remarcable per sa elevació y pureza de línies. Aquesta iglesia ha sofert molt ab les guerres civils, especialment en la darrera, que hi varen calar foch, énderrocantse la volta

del presbiteri, cúpola y el cor, salvantse no més que'ls altars laterals y la sacristia, y no's va perdre cap de les valioses joyes que posseeix, entre elles una notable creu gòtica de plata sobredaurada. De mica en mica s'ha

Congost: Pontet d'Erinyà

anat,³ restaurant, ressentintse dels pochs medis ab que's comptava.

Aquí dalt tot ho esperen del ferro-carril Noguera Pallaresa y de la línia dels carbonífers; més avuy per avuy me sembla que encara són verdes, y per espay de llarch temps

s'hauràn de veure allunyats dels veritables centres productors.

Enclavada la comarca de la Pobla dintre de la Conca de Tremp, té límits naturals ben determinats. Se la coneix

Collegats

també ab lo nom de *Conca de Dalt*, pera distingirla de la de *Baix* o conca propiament dita, de la que està separada per la montanya de Sant Corneli, coll d'Orcau y pich de Galliner. Comprèn els districtes municipals de la Pobla, Serradell, Salàs, Aramunt, Claverol y Ortoneda, ab una

vintena de pobles tots ells de petit vehinatge, que ja's troben situats com niu d'àligues entre roques espadades, ja en lo cim d'enlairat turó coronat per artístich campanar, o bé'ls veyem escampats per les frondoses riberes de sos rius, com vols de blanchs coloms, emmirallantse en ses cristallines aigües. Lo seu territori és reduït: no té més enllà de sis hores en los punts més apartats. S'extén d'E. a O. de desde la serra de Boumort a la de Lleres, y de S. a N. desde la montanya de Sant Corneli a la de Sant Aventí, que és lo pich avançat de l'immens murallam de penyes, d'aspecte montserratí, que constitueixen la línia divisoria del Pallars superior. Les aigües del Flamisell y Noguera Pallaresa, obrintse pas a força de temps per entremig d'aquesta granítica cordillera, han format les feréstegues gorjes del Congost y Collegats, aon se presenta la natura ab una grandiositat que imposa. Les roques ja apareixen esberlades com mig partides per un llamp en l'abrupte torrent de l'Infern, ja donen lloch a coves famoses com la del Serpent, que l'imaginació del poble ha cregut habitades per sers fantàstichs, o s'aixequen espadades y gegantines a una y altra banda del riu, que baixa ab pausada corrent, no gosant ab sa remor pertorbar lo misteriós silenci d'aquelles soletats, interromput no més que per l'estrèpit de bellíssimes cascades que, desllisantse de desde'l cim per damunt de molçosa tosca, se llencen al fons de l'abim, deixant en l'espai vaporosa cabellera que s'enlaira com núvol d'incens ofert per la naturalesa a son Creador.

CEFERÍ ROCAFORT

(Acabarà)

ASCENSIO AL PIC D'ANETO (MALADETTA)

(Continuació)

Per fi, ja negra nit (8 h. 30), arribàrem a Benasque, sense que cap de nosaltres s'adongués de per quin costat, si per lo d'Eristé (vora dreta de l'Esera) o per lo d'Ancilles (vora esquerra); puix, degut a la gana y lo cansanci que desde feya rato traginavem, ja no hi vèyem de cap ull. Sí, per topografies estavem! Lo que voliem era sopar, ben depressa, y jeure com Déu mana, lo que férem en un hostel regentat per un tal senyor Ascón, aon trobàrem molt bon aculliment, cosa a la que, després d'aquell viatge de 35 hores, fetes d'una sola tirada y haventne dormit tant sols un parell o tres, no se'ns podia dir «mal profit vos faci». Cal advertir que'l nostre horari no és l'exacte, puix lo de treure fotografies ens havia entretingut bon xich.

Tot l'endemà (18 Juliol) lo dedicàrem a posarnos los òssos a lloch, limitantnos a rodar pel poble y pendre vistas dels voltants. Aquest està situat tocant a la vora esquerra de l'Esera, damunt del que hi ha un pont 'ojival que comunica ab lo camí que porta a Eristé per la vora dreta. Població, uns 1.700 habitants. Altura sobre'l mar, 1.143 metres. Antigament havia pertenescut als comtes de Ribagorza, quins hi tenien una casa o palau, avuy dia encara en bon estat. En la part que mira al nord s'hi veuen los restos d'un castell, y en la part est una torre emmarletada, obra del sigle XV. Los carrers, empedrats ab uns palets rodons molt relliscosos, presenten, en conjunt, un aspecte rònech; més això no vol dir que de tant en tant no's trobin cases grans y de cert aspecte, mostrant damunt sa porta escuts nobiliaris ab ses corresponents ratlles, dretes o curves, preses de xocolata, viram, etc. L'hostal en que posavem, precisament una d'elles, lluhia en son escut cinch pardals o aucells per l'istil, lo que a nosaltres, gens entesos en heràldica, ens féu suposar que l'antich amo de-

via esser un senyor molt aficionat a caçar ab teles. L'iglesia, a la que s'hi entra per una porta romànica, mostra en son interior lo de sempre: cornises de guix o de ciment encastades sense solta, y altarets d'aquell barroch de pasticeria que fa ennuegar de veure. Prop d'aquesta's troba la Casa de la Vila, aont hi ha instalada l'estació telegràfica, edifici que, gracies als esforços de l'actual arcalde Sr. Albar, s'està restaurant y aixamplant a l'objecte de que pugui servir ademés pera escola municipal.

Alli férem coneixença de dit senyor, al qui anavem recomenats, y que'ns rebé molt amable, indicantnos la manera pràctica de portar a cap l'ascensió a la Maladetta per haverla fet ell anys endarrera. En sa companyia sortirem fins arribar al pont, desde aon pot ja un ferse càrrech de lo que és la vall. Extesa aqueixa de nord nordest a sud sudest, seguint lo riu igual direcció, permet enfilar la visual en una extensió de 13 kms. al nord y de 10 kms. al sud, o siga desde'l pich de Sauvegarde (frontera francesa) fins a la Sierra de Chia, aon la vall reblinca. A l'indret del poble limiten aqueixa: per la dreta, lo macís de Peramo, que desde tocant lo riu s'enfila molt fortament fins a 2.875 m., formant una serralada coneguda per Tuca del Mont, de la que's despenjen tres torrents, semblants dos d'ells a cintes de plata. Lo pich de Peramo (2.910 m.), situat més endarrera, no pot veures desde'l riu; y per l'esquerra una altra serralada, bon xich més baixa, nomenada El Sanchón, damunt la que s'ovira'l petit poble de Cerler, potser lo més enlairat d'Espanya, puix son nivell correspon a 1.540 m. Crech inútil dir que la riquesa de tota la comarca consisteix en sos nombrosos remats de tota mena de bestiar.

Després de sopar, y tot prenent cafè en una sala de l'hostal destinada a servir de casino al poble, començarem ab los dos moços que'ns havien acompanyat desde Campo les negociacions pera fer l'ascensió a la Maladetta, fixada pera l'endemà. Les condicions foren les següents: cinch cavalls pera nosaltres y un pera la carga, total sis, a 6 pesetes cada un, y ells dos y lo bailet pera cuidarlos y guar-

nirlos, ab la sola retribució de ferlos la vida y donarlos lo que'ns semblés, si és que pensavem emportàrnosels fins dalt de tot. Més com cap d'ells havia pujat may al pich d'Aneto, férem avisar pera l'endemà a dos homes pràctichs de quins ens havia parlat lo Sr. Albar, y ademés a un altre, a fi de que cadascú de nosaltres pogués tenirne un pera'l seu servey.

L'endemà al matí (19 Juliol), al sortir de missa, puix era diumenge, férem una mica de tertulia en la plaça ab lo més granat del poble, essentnos presentats després los dos que devien fernos de guies, anomenats Mariano Torrents y Manel Sahún, a quins tothom coneixia per D. Mariano y D. Manuel (puix cal saber que'ls de Benasque donen aquest tractament a la gent de certa edat); dos tipos ben diferents: lo primer, d'uns 60 anys, un xich grassó y no massa alt, era home de poques paraules, mentres que'l segon, si fa no fa de la mateixa edat, llarch y escardalench, quan agafava les cartes n'hi havia per rato. Quedàrem en que'ls donariem 20 pessetes a cada hú, ademés de ferlos la vida. La consigna fou que a les 2 de la tarde homes y cavalls fessin cap a l'hostal.

A dita hora anaren compareixent provehits de mantes, cordes, destrals y llarchs bastons ferrats, que allín diuen *bordones*, y de dos parells de *crampons*, propietat dels guies, pera posàrsels damunt de les abarques, que és lo calçat del país. Nosaltres no'ns havíem descuidat de posarnos botes clavetejades de fresch. L'operació de carregar los queviures y demés impedimenta, estrenyer les cingles y posar a mida'ls estrebs fou, com de costum, cosa molt cançonera, quedant sols terminada a les 3 h. 30, hora en que la caravana's posà en marxa, movent una fressa del dimoni, puix no deixavem d'esser entre tots 11 homes ab 7 cavalls, comptanthi'l de D. Mariano, un cavall petit de sa propietat, damunt del que'ns comparegué, y ademés un goç que no sé de qui era.

Travessàrem lo poble sota les mirades de tots sos habitants, que per portes y finestres treyen lo cap atrets per aquell terratrèmol, trobant-nos prompte al peu del riu,

qual vora esquerra remuntàrem, seguint lo camí que mena a la frontera per entremig de montanyes despullades en sa major part de vegetació y mostrant sa esquistosa ossada siluriana, interceptada rarament per vetes cretàcees blanquinoses y blavenques.

Muntant sempre a rahó del 2 y 1/2 per 100 de desnivell que deu portar lo riu, al cap d'uns 45 minuts ens trobavem a l'indret del pont de Cubella, que atravessa aquell pera donar pas al camí que, engorjant-se en lo barranch d'Astós, affluent de l'Esera (vora dreta), condueix a la vall d'aquest nom, fent lo mateix mitja hora més amunt, per la vora esquerra, lo no menos caudalós torrent de Vallhiverna, vingut a sa vegada de la vall d'aquest nom, y en la que'ns ficàrem, deixant ja'l primitiu camí.

Extesa aquesta en direcció perpendicular a la de Benasque (de NO. a SE.), és potser la més notable d'aquella regió, puix cap com ella muda tants cops de tonada en lo variat repertori de visions pirenenques, passant de lo selvatge a lo idíllich y d'aquest a lo esgarriós ab una facilitat encisadora. Formen ses dugues vessants, molt inclinades y cobertes en bon troç de pins, per l'esquerra del torrent l'anomenada Estiva Freda, potser per sa exposició al N., y per la dreta'l pich d'Estatas, límit S. del macís de la Maladetta, per on passa l'únich camí practicable que porta al peu del primer llach de Coronas, quin seguïrem a falta d'altre millor. Guanyant sempre alçada, s'enfila aquest per entre'ls pins y en zigs-zags molt soptades fins arribar a un enlairat replà desde'l que comença a extendres, muntant encara, y a troços ab forta inclinació, per l'esmentada vessant, bon xich abrupte, seguint lo curs del torrent, que, movent gran fressa, rodola empresonat pel fons de la vall. A l'altra banda vèyem enfilarse, molt dreta y coberta de pins y dominada pel pich d'Espax, la vessant d'Estiva Freda, que més enllà apareixia bastant despullada y enrogida a troços per l'òxit de ferro. En l'oposada, o siga la que nosaltres costejavem, lo bosch no era de bon troç tant espès, degut potser a que, passanthi'l camí, l'extracció de llenya y fusta resulta molt més fácil.

A l'arribar a un cert indret notàrem que'l bosch s'acabava en sech pera recomençar més enllà, mostrant una extensa llenca vertical de terreno remogut y sense rastre de vegetació. «Aquesta llenca, avuy tant pelada,—digueren els guies,—estava, no fa gayre temps, vestida com lo demés, però una avalanxa que començà son capdell en lo alt de la serra va amortallar en un instant los arbres y la terra en que arrelaven, enjegantho tot plegat al fons del torrent.»

Més amunt l'estretíssima feixa per la que passa'l camí s'aixampla de sobte, convertintse en un gran replà nomenat Plana Larga, al que arribàrem a les 6 h. 45. Allí comença l'únich troç rialler de la vall en forma de prat, esmaltat per flors de tots colors, al que posa terme una espessa cortina de pins y abets, vers la que'ns dirigirem, trobantnos al poch rato en ple bosch, format quasi exclusivament de pins (*Pinus uncinatus*), als peus dels quals les innombrables flors de l'árnica clapejaven de groch lo vert de l'herba. Aquesta mena d'oasis, coneguda en lo país per La Rivereta, està atravessada pel torrent de Coronas, lo qui, engendrat pels llachs d'aquest nom, se llença impetuós en lo de Vallhiverna. Ençà y enllà mostren sa escairada silueta gegantines llambordes granítiques, veritables blocs erràtics deixats allí per un antich glacier avuy dia extingit. Més amunt, y per entre'ls arbres, lo rastre d'aquest se fa més visible, prenent l'aspecte de lo que'ls francesos ne diuen una *moraine*, pel mig de la que passa'l torrent, seguint sens dupte la trajectoria de l'antich glacier. Com començava a ferse fosch (7 h. 45), decidírem acampar tocant a dit torrent, que ja més avall havíem atravessat, qual vehinat ens era necessari per motiu de l'aigua.

Lo lloch aon fer nit fou ben prompte triat: era un pla a uns vint passos d'aquell, aclarit d'arbres y de roques, en lo que foren descarregats los cavalls, que enviàrem a pasturar un xich dessota. La tenda, per demés primitiva, estigué dressada en un instant: consistia aquesta en un troç de tela de fer sachs, d'uns 2 o 3 metres quadrats, passat

per damunt d'una corda lligada al tronch de dos pins situats a uns 12 pams l'un de l'altre. Tant sols una de ses vores tocava a terra, descançant damunt d'un graó de roca que devia fernes de capsalera, mentres que l'oposada estava sostinguda en forma de dosser per medi de dugues cordes que, lligades una en cada punta, anaven a estrevar en les branques baixes de l'arbre respectiu. Los buyts dels costats foren tapats ab branques y la terra s'encatifà ab les mantes sobreres, fent de coixins les nostres maletes. Com que la llenya allí no costa cap diner, encenguerem un gran foch, que a la vegada devia servirnos pera vèurens, pera no tenir fret y pera coure lo necessari del sopar. Aquest pogué esser esplèndit, puix en lo dels queviures haviem tirat llarch: truites, pollastres, lates de conserves, y com a peça de respecte un moltó fet a quartos, y ademés un bot de vi, del que s'anaren omplint les bótes.

Asseguts nosaltres cinch al voltant d'una macisa taula del més pur istil druídich, ja'ns trobavem quasi bé a l'acabar de nostra tasca, quan els nostres acompanyants no havien encara començat, atrafegats com estaven fent arrencar lo bull a una caldera de sopes, plat regional del que, per lo vist, ni per una sola nit sabien passàrsen.

Llestos ja de sopar, y abans d'ajeurens, deixàrem passar una estona, la que empleàrem en contemplar, cadascú a sa manera, aquell recó de món en que'ns trobavem.

La lluna, en lo novè dia de son creixent, havia ja sortit per damunt les serres, omplint de tons argentins l'enlairada vall, qual terme teniem pròxim, y deixant ovirar als nostres S. y SE. les siluetes de Tuqueta Blanca y Tuca Arnau, per entremig de les que s'endavinava la negrenca carena esquistosa de Sierra Negra. Vers lo N. no podia un ferse càrrech de gran cosa, per impedirho l'arbreda; més, separantse un xich y cercant una aclarida, se veyá blanquejar l'immensa esllavissada granítica de Coronas. Y, planant per damunt de tot, aquella celistia de les grans altures, que, deixatada en claror de lluna y enterbolida tant sols per algun que altre lleuger floch de broma, semblava fer cèrcol al voltant de la foguera, com espantada pel to

rogench d'aquesta. En quant a murmuris, no s'en sentia d'altre en aquella endormiscada selva que'l del pròxim torrent que a empentes y ròdolons cercava pas per entre les roques que enfarfegaven son llit.

D'aquella conjunció de lloch, hora, claror y soroll emanava una nota per demés poètica, quals pessigolles recordava jo haver sentit ja l'any passat quan, en ple Canigó, férem nit en les barraques de Cadí. Res d'histerisme: la sensació era mascle y sanitosa a tot serho: era la d'una ànima que, farta de mentides de tota mena, se llençava per breus instants en los braços oberts de l'anyorada Naturalesa, confonentse ab ella fins a perdre l'esma. «Cal convenir, — me deya, — en que al costat d'aquests diàlechs sostinguts per dintre entre la Naturalesa y l'home, en los que aquest se troba gran y petit a l'hora y sent més que no pensa, resulten molt estrambòtichs y sense such ni bruch certs intellectualismes o, més ben dit, idiotismes, fills d'una farda que vol esser art y vol esser poesia, y que Déu sap lo que és, covada en cervells mal orejats y ab més visites al manicomi que al Parnàs...»

Això anava jo rumiant mentres, guiat per la rojor de la foguera, m'atancava al campament. Eren les 10 de la nit, y mos quatre companys, ajeguts sota la tenda y omplintla tota, dormien com uns sochs. Com en lo de ferlos separar ab bones paraules no calia pensarhi, no'm quedà altre remey que deixarme caure a tall de tascó entre dos d'ells y anarme remenant fins a trobar terra. Semblant procediment donà lloch, com ja'm temia, a una rondinada general; més aquesta no durà gaire, puix encar que allò, més que tenda, semblava una lata de sardines, tots passàrem la nit en un sòn. ¡Y pensar que, temerosos d'un insomni, ens en haviem emportat una figueta plena d'una solució d'hidrat de cloral al 10 per 100! ¡D'hores pera dormir hauriem degut omplirla!

A les 4 de l'endemà matí estavem ja de peu en terra, despertant als guies y moços, que dormien prop del foch embolicats ab ses mantes. Després de pendre cafè ab llet ben calent, y deixant los cavalls y fato al cuidado del bai-

let, emprenguerem bosch amunt, començant pera nosaltres la part seria de l'ascensió. Als 20 minuts d'allí la vegetació s'acabava de sopte al peu de l'esmentat enderroch granítich de Coronas, immens pilot de grava gegantina (o siga lo que en lo país en diuen una *tartera*), d'unes tres hores de pujada, pel que'ns enfilàrem ab dificultat sempre progressiva, puix l'inclinació era molt forta y lo pedregam de peces cada vegada més granades.

MANEL FONT Y TORNÉ

(Acabarà)

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS DURANT LO PRIMER TRIMESTRE DE 1899

SOCIS RESIDENTS

D. Adolf Alegret. — D. Jaume Dachs, Pbre. — D. Joseph Bertran y Musitu. — D. Francisco Suárez Bravo. — D. Ferràn de Olalde y de Satrústegui. — D. Rosendo Serra y Pagès. — D. Joseph Cabaceràn Borràs. — D. Lluís Angelon y Coll. — D. Joan Puig de Abaria. — Don Narcís Alvarez. — D. Antoni Bartumeus. — D. Salvador Dotres y Mas. — D. Jaume Viñas y Campañà. — D. Guerau Estapé y Millet.

SOCI DELEGAT

D. Joseph Guardia, Pbre., a Boix (Balaguer).

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

D. Francisco Hernandez Sanz, de Mahó: *Noticias generales sobre los monumentos megalíticos de la isla de Menorca*, pel propri donador.

M. E. A. Martel, de París: *Les abîmes du Dauphiné*. — *Dans les cavernes des Causses*. — *Nouvelles observations dans la grotte de Hansur-Lesse (Belgique)*. — *Sur l'éboulement de Saint-Pierre-de-Lioron*. — *La*

Spéléologie. — *Mémoires de la Société de Spéléologie*, pel propri donador.

D. Francisco Mestre Noé, de Tortosa: *El arte en la Santa Iglesia Catedral de Tortosa*, pel propri donador.

Dr. D. Bartomeu Ferrà: *Religioses*. — *Coses nostres*. — *Memoria sobre el lema*. — *Concepto del Cementerio Católico*, pel propri donador.

D. M. C. Decurtins, de Truns (Suisse): *Rätoromanische Chrestomatie y Igl Ischi*, pel propri donador, y *Im lande rätoromanen*, per P. Marens Carnot.

De la «Comisión del Cambio Internacional de la Dirección de Instrucción Pública»: *Bulletin de la Société d'Études scientifiques d'Angers*, 1895 y 1896. — *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlansch* (Leiden, 1899). — *Bulletin de la Société languedocienne de Géographie*, 1896, 1897 y 1898. — *Explorations Pyrénéennes*. — *Société Ramond*, 1896, 1897 y 1898.

Dr. D. Rafael M.ª de Labra: *El problema político-pedagógico en España y Discurso parlamentario*, pel propri donador.

Dr. M. E. Contamine de Latour, de París: *Guernikako Arbola*, chant patriotique Basque, ab notes del donador.

Del «Fomento del Trabajo Nacional»: *Arancel de Aduanas para la Isla de Cuba y Memoria leída en la Junta general ordinaria celebrada en 29 Enero 1899*.

D. Joseph Soler y Palet: *Llibre dels privilegis de Tarrassa*, publicat y anotat pel propri donador.

Dr. D. Mariano de Pano, de Zaragoza: *Viaje á la Meca y Coplas del peregrino en el siglo XVI*, pel propri donador.

De la «Academia Bibliográfico-Mariana», de Lleyda: Volum del Certamen públich de 1898.

De la «Asociación de Arquitectos de Cataluña»: *Lista de los individuos que la componen*, 1899.

D. Ignasi Carsi y Carsi: Nombrosa colecció de calendaris.

De la «Société archéologique croate», de Zagreb: *Vjesnik krratskoga Arheoloskoga Drustva*, 1898.

D. Norbert Font y Sagué: *Un descobriment espeleològich*, conferencia, pel propri donador.

D. Manel Duran y Gost: Memoria y opúscul sobre *Abastecimiento de aguas de Barcelona*, pel propri donador.

D. Arthur Osona: *Guia itineraria del Llussanès, de las Concas del Llobregat, del Cardoner y del Segre, de las Serras de Busa, Cadí, Bescarà y Pyrineus ab la Cerdanya*, pel propri donador.

D. Joaquim Miret y Sans: *Cartoral dels Templers de les Comandes de Gardeny y Barbens y Relaciones entre los Monasterios de Camprodon y Moissac*, opúsculs pel propri donador.

D. Romuald Sellerés: *Sospirs del Cor*, pel propri donador.

D. Eusebi Güell y Bacigalupi: *El manantial de Garraf*, pel propri donador.

De la societat «Svenska Turistföreningens,» de Stocklom: *Arskrift för 1899.*

De la societat de Velocipedistes: *Mapa itinerario de la Isla de Mallorca.*

DONATIUS PERA'L MUSEU Y COLECCIONS

De D. Joan Cardona: Cinch goigs.

D'un donador anònim: Un marisch «Venus impudica».

CRONICA DEL CENTRE

SESSIÓ OFICIAL

SESSIÓ PREPARATORIA.—El dia 10 de Març va celebrarse la sessió preparatoria de l'excursió a les serres y santuari del Corredor, que debia tenir lloch el diumenge següent, dia 12, y que s'hagué de suspendre a causa del mal temps.

EXCURSIÓ

EXCURSIÓ FOTOGRAMÈTRICA.—El diumenge 26 de Març continuaren les pràctiques de fotogrametria que venen fentse com a complement del curs teòrich que va explicarse en el local de l'Associació. A l'efecte sortiren al matí en el tren del litoral D. Lluís M. Vidal y els socis D. Jaume Baladia, D. Joan Soldevila y D. Antoni Maspons, baixant a Mataró, aon prengueren la carretera d'Argentona.

Ab el fotogràmètre Pollack de mitja placa se tragueren varies vistes del panorama de la vall d'Argentona y se medí una base, tornant al vespre a Barcelona els expedicionaris, aon s'ocupà la setmana en el treball d'oficina. Com les dugues estacions fotogramètriques que varen ferse en aquesta excursió no són suficients, vista l'extensió de la conca hidrogràfica d'Argentona, les següents pràctiques se continuaran en la mateixa localitat a fi d'obtenir el plan de tota ella.

CONFERENCIAS Y LECTURES

El dia 3 va llegirse un notable estudi històric del nostre consoci D. Joaquim Miret y Sans sobre *Lo Castell de Montbrió*, que constitueix una documentada monografia de l'esmentada comanda del Temple. Entre ls documents hi ha un curiós inventari dels objectes de guarniment de castell a l'Edat Mitjana. Els nostres lectors coneixen aquest treball pel BUTLLETÍ.

El treball sobre *Sigilografia catalana*, del qual va donarse lectura'l dia 10, és degut al nostre delegat a Montblanch D. Joseph Conangla Fontanillas y reuneix una porció de curiosos datos, alguns dels quals concórren a augmentar el coneixement dels segells catalans.

El dia 17 va ferse coneixer un treball del nostre delegat a Figueres D. Romuald Alfaràs, titulat *Datos històrics sobre la vila de Cadaqués*. La lectura va ser escoltada ab gust pels concurrents, contenint l'estudi moltes notícies sobre la vila marítima empurdanesa y anant acompanyat de diversos y interessants documents.

La vetllada que sol fer cada mes el CENTRE EXCURSIONISTA ab projeccions lluminoses, va celebrarse'l 23, y va atreure, com de costum, molta concurrència al nostre local. El Sr. Aguirre va llegir la memoria escrita pel soci D. Lluís Bartrina d'una excursió a *Tarragona, Tamarit, Poblet y Santes Creus*. La lectura va agradar molt a tots els assistents; l'exposició de clixés va ser la més nombrosa que fins ara ha fet el CENTRE y tots produïen un magnífich efecte al ser engrandits.

A l'acabar va ressonar un llarch aplaudiment.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.